

Het Belgisch ministerieel carrièrepatroon. Proeve tot internationale vergelijking

door Erwin DAS,

Assistent aan de Afdeling Politologie
van de Katholieke Universiteit te Leuven.

★

Het uiteindelijke doel van elk wetenschappelijk onderzoek is door te stoten tot de verklaring der verschijnselen en gebeurtenissen. Ook het elite-onderzoek maakt ondanks zijn hoge technische moeilijkheidsgraad geen uitzondering op deze algemene wetenschapsnorm. Maar aan elke wetenschappelijke verklaring gaat eerst grondige en accurate beschrijving vooraf om inzicht te verwerven in het gebeuren. Het elite-onderzoek bevindt zich grotendeels nog steeds in deze descriptieve fase, wat goed begrijpbaar is vanuit die hoge technische moeilijkheidsgraad. In onderhavig artikel wordt een poging tot precies beschrijven van een belangrijk segment uit de Belgische elite, m.n. de ministeriële elite, ondernomen. In bovenvermeld perspectief lijkt een accurate beschrijving van dit machtssegment uit onze samenleving dan ook zeer zinvol als basis voor verklaringspatronen.

Opzet van het artikel.

In een eerste deel van het onderzoek wordt het carrièrepatroon van de Belgische ministers uit de regeringen gaande van Spaak III tot en met Martens V (20 maart 1947-28 november 1985) uitgetekend. Het betreft hier enkel de volwaardig nationale ministers (189 in getal); dus al degenen die enkel adjunct-minister, minister- (onder-) staatssecretaris, staatssecretaris of gemeenschaps- of gewestminister zijn geweest, werden uit de onderzoekspopulatie geweerd. Deze laatste bevat wel « alle » volwaardige nationale ministers uit voornoemde periode en dus geen steekproef, hetgeen de validiteit van het onderzoek in zeer sterke mate verhoogt. Volgende elementen van het ministerieel carrièrepatroon komen aan bod: de sociale afstamming, de geografische herkomst, de taal-

voorkeur, het geslacht, de socialisatie, het promotiepatroon, de bestendigheid aan de top en de nafunctie. De gevolgde onderzoeksmethode is typisch voor elite-onderzoek. De vereiste personalia werden vergaard via biografisch literatuuronderzoek, werden opgevraagd op partijsecretariaten en opgezocht in documentatiediensten (1).

De methode van het rechtstreekse interview of de opgestuurde vragenlijst is wel heel wat minder arbeidsintensief. Maar ook minder objectief, daar de ondervraagden (in casu de ministers) alleen maar zullen prijsgeven wat ze zelf willen. Daarom werd van deze methode afgezien. Bepaalde biografieën dienden trouwens om dezelfde reden van objectiviteit met de nodige omzichtigheid te worden benaderd.

Een comparatief gedeelte vormt het tweede luik van dit onderzoek. In de mate van het mogelijke wordt het tevoren geschetste carrièrepatroon van de Belgische ministers vergeleken met dat van hun collega's uit Nederland, de Bondsrepubliek Duitsland en Frankrijk. Hiervoor wordt uiteraard gesteund op onderzoekingen van wetenschappers uit die landen.

1. Het carrièrepatroon van de Belgische ministers (vanaf de regering Spaak III tot en met de regering Martens V).

1.1. De sociale afstamming.

De klassieke elitaire theorie stelt een onveranderbare relatie tussen elite en massa: enerzijds de leidende klasse die alle macht monopoliseert en alle politieke functies vervult, tegenover anderzijds de amorfe massa die bestuurd en gecontroleerd wordt (2). De huidige generatie politologen zijn echter van dit statisch beeld afgestapt (3). De intense studie van de polyarchie heeft immers aangetoond dat de elite-massa-relatie

(1) O.m. R. DECAN, *Qui est qui en Belgique francophone 1985-1989 ?* Bruxelles, 1985, 1099 blz.

R. DECAN, *Wie is wie in Vlaanderen 1985-1989 ?* Brussel, 1985, 1455 blz.

F. MICHIELSEN and S. TAYLOR, *Who is Who in Belgium and Luxembourg ?* 2nd ed. New York, 1962, 1343 blz.

P. VAN MOLLE, *Het Belgisch Parlement - Le Parlement belge 1894-1972*. Antwerpen, 1972, XVI + 445 blz.

Le Dictionnaire des Belges. Bruxelles, 1981, 570 blz.

Nationaal Biografisch Woordenboek. Brussel, 1985, 11 dln.

De documentatiedienst van de Vlaamse Uitgeversmaatschappij n.v., Gossetlaan 28, Groot-Bijgaarden.

(2) G. MOSCA, *The Ruling Class*. New York, 1939, blz. 50.

(3) Zie o.m. W. DEWACHTER, *Elite-circulatie en maatschappelijke ontvoogding*. De Belgische elite tegenover de Vlaamse Beweging. In: *Tijdschrift voor Sociologie*, II (1981), nr. 3-4, blz. 199-258.

niet statisch maar dynamisch is. Mettertijd zou de afstand elite-massa zelfs vervagen ; in andere woorden : de elite ondergaat een democratiseringsproces. Het meetinstrument bij uitstek voor deze democratisering vormt de sociale afstamming van de elite.

Als indicator voor de sociale afstamming van de ministers werd het beroep van de vader van elke minister opgezocht, waarvoor de vele beroepsstratificatietheorieën, die de laatste decennia in de sociologische wetenschap werden ontwikkeld, ter verantwoording worden ingeroepen (4). Deze negeren wel niet dat men bij het bepalen van de sociale afstamming met meerdere factoren dient rekening te houden dan alleen maar het ouderlijk beroep (aan elke sociale klasse is immers ook een zeker bewustzijn en een bepaalde levensstijl verbonden), maar zij schuiven deze indicator als de voornaamste en meest praktische naar voren. Het was echter heel moeilijk om met de gevolgde onderzoeksmethode aan de nodige informatie aangaande het beroep van de vader van een minister te geraken. Hierdoor komt het dat van 1/3 van de ministers de sociale afstamming niet kon worden bepaald.

De volgende sociale klassen worden onderscheiden : de adel, de hoge burgerij, de middenklasse, de lage burgerij en de arbeidersklasse. Uit de adel stammen alle ministers waarvan de vader in de adelstand werd geboren, ongeacht het beroep dat hij uitoefende. Uit de hoge burgerij, al de descendenten van politici, industriëlen (en beheerders van vennootschappen), kaderleden, vrije beroepen, hoogleraren, magistraten, hoge ambtenaren, legerofficieren en ingenieurs. Uit de middenklasse : al de zonen van groothandelaars, zelfstandige ambachtslui, onderwijzers (en predikanten), lagere ambtenaren, bedienden, onderofficieren en schrijvers/muzikanten. Uit de lage burgerij : zij die komen uit een landbouwers- (+ vissers-) gezin (indien zelfstandig) en uit het kleinhandelaarsmilieu. En de afstammelingen van (fabrieks)arbeiders en mijnwerkers vormen vanzelfsprekend de arbeidersklasse. Toegepast op de onderzoekspopulatie geeft dit het volgende beeld (5) :

(4) J. KAHL and J. DAVIS, A comparison of indices of socio-economic status. In : *American Sociological Review*, XX (1955), blz. 317-325.

T. PARSONS, A revised analytical approach to the theory of social stratification. In : R. BENDIX and S. LIPSET, *Class, Status and Power*. Glencoe, 1953, blz. 92-128.
J. VAN DOORN, Het probleem van de beroepsstratificatie. In : *Sociologische Gids*, II (1955), 6, blz. 88-93.

(5) P.H. Spaak werd wel bij de hoge burgerij gerekend, niettegenstaande zijn vader een schrijver was. Zijn moeder, Marie Janson, was immers lange tijd socialistisch senator. Verder was hij de kleinzoon van senator Paul Janson en de neef van gewezen eerste-minister Paul-Emile Janson.

TABEL I

De sociale afstamming van de ministers

	CD	Soc.	Lib.	VU	FDF/ RW	Ex.	Tot.	%	Verdeling van de actieve bevolking in 1910 in % (6)
Adel	7					1	8	(4,2)	?
Hoge burgerij	22	13	8			2	45	(23,8)	8,6
Middenklasse	18	13	7	1	1	1	41	(21,7)	16,9
Lage burgerij	13	3	1				17	(9,0)	9,7
Arbeidersklasse	6	13				1	20	(10,6)	64,9
Geen gegevens	15	15	20	1	5	2	58	(30,7)	
N	81	57	36	2	6	7	189	(100,0)	100,1

De christen-democratische formatie (CD) is de enige formatie die ministers uit alle sociale strata bevat. Dit heeft waarschijnlijk te maken met het vroegere standenkarakter van deze formatie. Het sterkst vertegenwoordigd zijn wel de hoge burgerij en de middenklasse. De socialistische politieke formatie (Soc.) bevat geen ministers van edelen bloede, maar de andere sociale klassen zijn wel aanwezig: vooral de hoge burgerij, de middenklasse en de arbeidersklasse. Het aantal hoge burgerijafstammelingen wijst erop dat de zaak van de arbeider niet enkel door arbeiderszonen wordt ter harte genomen. De vaders van de liberale (Lib.) en de extra-parlementaire ministers (Ex.) situeren zich voornamelijk in de hogere sociale klassen. Opvallend is wel dat er bij de liberale formatie geen afstammelingen zitten uit de economische aristocratie, die toch nog steeds een aanzienlijk deel van de « Big Business » in België beheert (7). De afwezigheid van arbeiderszonen wekt hier geen verwondering. En de enige FDF/RW-er en VU-minister waarvan het beroep van de vader kon worden achterhaald, stammen beiden uit de middenklasse. Dit is trouwens de enige klasse die bij alle politieke formaties aanwezig is. Vanuit deze verschillen in de sociale stratificatie naargelang de partijpolitieke affiliatie van de ministers, zouden er vragen kunnen gesteld worden naar het alternerende karakter van het sociaal-economisch beleid van de verschillende regeringscoalities.

Hoe gedemocratiseerd is nu de Belgische ministeriële elite? Vergelijken we het procentueel totaal met de relatieve verdeling van de Belgische

(6) Het betreft hier benaderende cijfers, overgenomen uit N. DELRUELLE-VOSSWINKEL, *Les Notables en Belgique*. Bruxelles, 1972, biz. 140-141. Het gemiddelde geboortjaar van de ministers is 1914.

(7) Cf M. HODGES, *The Belgian Political Elite: A Study of the Composition and Transformations of the Political Elite in Belgium since the End of World War Two*. Ann Arbor (Mich.), 1971, biz. 110.

mannelijke actieve bevolking in 1910 : het percentage ministers met een hoge burgerij- en middenklasse-afstamming ligt duidelijk hoger dan het aandeel van deze klassen in de Belgische actieve bevolking in 1910, terwijl het voor de arbeidersklasse net het omgekeerde is. Wel is van 30,7 % van de ministers de sociale afstamming niet gekend, hetgeen dit comparatief beeld wel enigszins vertekent. Maar de cijfers tonen niet-tegenstaande dit toch voldoende aan dat de Belgische ministeriële elite nog verre van gedemocratiseerd is. Voor de lagere sociale klassen blijven er drempels bestaan die een behoorlijke doorstroming naar de elite verhinderen (8).

1.2. *De geografische herkomst en de taalvoorkeur.*

Van de 189 ministers werden er 81 (42,9 %) geboren in Vlaanderen (in de eerste plaats christen-democraten), 71 (37,5 %) in Wallonië (in de eerste plaats socialisten), 28 (14,9 %) in het bestuurlijk arrondissement Brussel-Hoofdstad en 9 (4,8 %) in het buitenland. De Duitstalige Oostkantons hebben in de onderzochte periode geen enkele minister geleverd. Per provincie geeft dit de volgende relatieve cijfers : 23,3 % werd geboren in de provincie Brabant, 16,4 % in Luik, 13,8 % in Oost-Vlaanderen, 11,6 % in Henegouwen, 10,5 % in Antwerpen, 9 % in West-Vlaanderen, 4,2 % in Namen, 3,8 % in Limburg en 2,6 % in Luxemburg. Vergeleken met de spreiding van de Belgische bevolking op 31 december 1910, zijn de provincies Henegouwen, Brabant en Luik duidelijk oververtegenwoordigd en de provincies West-Vlaanderen, Oost-Vlaanderen en Antwerpen ondervertegenwoordigd (9). Ook N. Delruelle-Vosswinkel constateerde incongruenties tussen de geografische herkomst van haar notabelen en de spreiding van de Belgische bevolking in 1910, zij het met andere klemtonen en intensiteit (10).

De helft van de ministers (49,3 %) werd geboren (en groeide ook meestal op) in verstedelijkte gebieden met meer dan 25.000 inwoners (in 1910 woonde hier echter slechts 27,9 % van de Belgische bevolking). Vooral de grootsteden met meer dan 100.000 inwoners (Brussel, Antwerpen, Gent en Luik) zijn hierin goed vertegenwoordigd : 24,5 % (t.o.v. 18,3 % van de bevolking in 1910). Uit tabel II blijkt echter duidelijk dat op Vlaamse bodem geboren zijn, nog geen garantie biedt voor het Nederlandstalig zijn (11). Want slechts 71 van de 81 in Vlaanderen

(8) De voornaamste drempels zijn : het verschil in macht, voortvloeiend uit de maatschappelijke ongelijkheid, en de socialisatie (cf W. Dewachter).

(9) Voor de spreiding van de Belgische bevolking op 31 december 1910 zie : N. DELRUELLE-VOSSWINKEL, a.w., blz. 150 en 153.

(10) *Ibid.*, blz. 148-159.

(11) De taalvoorkeur werd geoperationaliseerd aan de hand van de moedertaal van de ministers.

geboren ministers zijn Nederlandstalig. Bijgevolg is 12,3 % van de in Vlaanderen geboren ministers Franstalig (d.i. 5,3 % van de totale onderzoekspopulatie). Het betreft hier vooral ministers afkomstig uit het Franstalig bourgeoismilieu van de stad Antwerpen (o.a. Octave Dierckx, Cécile Goor-Eyben, Albert Janssen). Omgekeerd geldt deze contradictie

TABEL II

Verband tussen de geografische herkomst en de taalvoorkeur

	<i>Nederlands</i>	<i>Frans</i>	<i>Totaal</i>
Vlaanderen	71	10	81
Wallonië	1	70	71
Arrondissement Brussel - Hoofdstad	2	26	28
Buitenland	2	7	9
Totaal	76	113	189

niet : op één na (nl. de CVP'er Maurice Orban) zijn alle ministers, geboortig van Wallonië, Franstalig. Het gros van de Brusselse ministers is francofoon (slechts 2 Nederlandstaligen), alsook van diegenen die in het buitenland geboren werden. En evenmin als dat er naoorlogse ministers in de Oostkantons werden geboren, treft men Duitssprekenden in de onderzoekspopulatie aan. De taalverhouding onder de Belgische bevolking (60 % Nederlandstaligen en 40 % Franstaligen) is in de onderzochte ministerpopulatie dus net omgekeerd. Hier toont zich een opmerkelijk Franstalig overwicht en dit ondanks meer dan 100 jaar Vlaamse ontvoogdingsstrijd.

1.3. *Het geslacht.*

België heeft tot op 28 november 1985 nog maar drie vrouwelijke volwaardige nationale ministers gekend : Margriet De Riemaeker-Legot (CVP) (was 2 × minister tussen 28 juli 1965 en 17 juni 1968), Hendrika De Backer-Van Ocken (CVP) (7 × minister tussen 25 april 1974 en 22 oktober 1980) en Cécile Goor-Eyben (PSC) (2 × minister tussen 23 januari 1980 en 22 oktober 1980).

Voorlopig dus enkel christen-democraten, terwijl toch juist deze politieke formatie het langst de « moeder aan de haard »-formule heeft onderschreven. Vrouwelijke staatssecretarissen zijn er wel meer geweest — om precies te zijn tien, alsook twee regionale ministers. Voornamelijk in de zogenaamde « zachte sectoren » (o.a. gezin, huisvesting, welzijnszorg, cultuur, gemeenschap- en gewestaangelegenheden, ontwikkelingsamenwer-

king) hebben vrouwen een plaats weten te veroveren binnen de ruimere regeringselite (12).

1.4. De socialisatie.

Twee aspecten van het veel omvangrijker sociaal-cultureel proces dat socialisatie wordt genoemd, werden onderzocht: de schoolse vorming en de latere professionele bezigheid van de ministers.

1.4.1. De schoolse vorming.

Het wekt waarschijnlijk geen verwondering dat 76,7 % (= 145) van de 189 ministers universitair onderwijs heeft gevolgd en beëindigd (cf M. Hodges, blz. 111) (62 behaalden hun hoogste universitair diploma aan de KUL/UCL, 38 aan de VUB/ULB, 27 aan de Rijksuniversiteit van Luik, 15 aan de RUG en 3 elders) (13). Het beheer van de nationale huishouding vereist immers heel wat wetenschappelijke bagage en zou dus ook niet aan om het even wie mogen worden toevertrouwd. En nochtans zijn er enkelen voldoende competent bevonden, niettegenstaande ze slechts lagere (A. Bertrand, A. Delattre en A. Van Acker) of middelbare school (A. Cools, A. Demuyter, R. De Wulf, G. Gramme, O. Vanaudenhove en P. Vanden Boeynants) hadden gelopen. De socialistische eerste-minister Achiel Van Acker heeft zelfs maar tot zijn tiende jaar op de schoolbanken gezeten. Of spelen andere selectiemechanismen dan de wetenschappelijke competentie een voornamere rol? Eenendertig ministers waren in het bezit van een hogeschooldiploma buiten de universiteit (vooral van de arbeidershogeschool, de normaalschool en de sociale hogeschool). Van 4 ontbreken de data.

Van de universitair afgestudeerden behaalden 3/4 een doctorstitel (vnl. in de rechten), 26 een licentiaatsdiploma (vnl. economische en handelswetenschappen en politieke en sociale wetenschappen), 6 een ingenieursgraad en nog een paar uitzonderingen een kandidaats- of graduaatsbewijs als hoogste academische kwalificatie. Een weinig minder dan de helft van de universitair gevormden verwierven zelfs meer dan één universitair diploma. Hun aantal is het grootst bij de christendemocraten, waarvan vijf ministers zelfs vier universitaire diploma's behaalden (hetgeen alleen één socialist hen kon nadoen). Maar het meren-

(12) Cf R. VAN MECHELEN, Mijnheer de Minister, hoe verzoent U uw gezinstaaak met uw politieke carrière? In: *De Nieuwe Maand*, XXI (1978), 2, blz. 102.

(13) De tienjaarlijkse volkstelling van 1961 vermeldt dat 1,9 % van de Belgen die 14 jaar of ouder zijn en geen onderwijs met volledig leerplan meer volgen, universitair onderwijs hebben beëindigd. En N. Delruelle-Vosswinkel kwam tot het resultaat dat 79 % van de Belgische notabelen in 1964 een universitair diploma bezaten.

deel heeft er twee in bezit. Vierentwintig ministers (eveneens vooral christen-democraten) studeerden ook in het buitenland (op één uitzondering na steeds aanvullende studies, maar niet steeds van universitair niveau).

1.4.2. *De latere beroepsbezigheid.*

Eens afgestudeerd, begon de professionele loopbaan. Sommigen van de latere ministers kozen onmiddellijk voor een duurzame professionele bezigheid. Anderen hielden eerder van afwisseling. Omwille van bronnenproblemen zal hier niet de volledige professionele carrière uit de doeken gedaan worden, maar wordt er geopteerd voor het hoofdberoep dat werd uitgeoefend op de vooravond van het eerste nationaal politiek mandaat.

Twee beroepen en één functie springen hierbij dadelijk in het oog : advocaat, hoogleraar en kaderlid. Honderdenacht ministers oefenden één van deze drie betrekkingen uit. Onder de noemer kaderlid worden hier wel een diversiteit van beroepen gebundeld : een leidinggevende functie in een industriële of financiële instelling, syndicaal kaderlid, partij-kaderlid, of kabinetsmedewerker van een minister (gaande van een gewone attaché tot kabinetschef). Vooral de syndicale (13) en de partij-kaderleden (9) waren sterk vertegenwoordigd. Verder waren er ook nog heel wat ambtenaren (vnl. hoge ambtenaren) (15), industriëlen of beheerders van vennootschappen (13), bedienden (waaronder vooral vakbondssecretarissen) (11), leraren (9), docenten (8) en journalisten (8). Merk ook de enige arbeider in het hoge gezelschap op : de Waalse socialistische minister Fernand Delmotte. Er zijn er wel meer die hun professionele carrière als fabrieksarbeider of mijnwerker hebben gestart (meestal vrij jong en na weinig gestudeerd te hebben), maar die veelal als vakbondsmilitant een driejarige opleiding in een syndicale arbeidershogeschool gingen volgen en daarna als bediende in hun vakbond werden tewerkgesteld (o.m. O. Behogne en L. Major).

1.5. *Het patroon van promotie.*

Tot zover de sociografie van het Belgisch ministerieel personeel. Nu komt de eigenlijke politieke carrière aan de beurt. Hoe is de Belgische minister zijn politieke loopbaan begonnen ? Hoe oud was hij bij zijn intrede in het parlement en bij zijn eerste volwaardige nationale ministeriële benoeming ? Welke weg heeft hij gevolgd naar de top toe ?

1.5.1. *De start van de politieke carrière.*

Tabel III wijst de elf verschillende poorten aan waardoorheen de ministers de politieke wereld zijn binnengestapt.

TABEL III

De startplaats van de politieke carrière van de ministers

	CD	Soc.	Lab.	VU	FDF/ RW	Ex.	Tot.
Gemeenteraad	12	16	10		1		39
Provincieraad	1	2	4				7
Vakbond	17	7			1	1	26
Ministerieel kabinet	5	9	3			3	20
Jongerenorganisatie van de partij	5	8	7				20
Politieke partij	15	12	7	1	2		37
Partijstudiedienst	3	1	1				5
Niet syndicale drukkingsgroepering	10				1		11
Parlement	8	1	3	1	1		14
Regering	5	1	1			3	10
N	81	57	36	2	6	7	189

De meest voorkomende startplaats van een politieke carrière leidend tot een ministerschap was de gemeenteraad. Eén vijfde van de 189 bestuurde ministers was eerst politiek actief op lokaal niveau. De gemeenteraad wordt op de voet gevolgd door de politieke partij: 37 ministers debuteerden als basismilitant, lokaal bestuurslid of medestichter van een politieke partij. Vervolgens zijn het vooral christen-democratische en in veel mindere mate socialistische ministers, die eerst in de christelijke of socialistische syndicale organisatie gemilliteerd hadden, alvorens ze overstapten naar de partijpolitiek. En daarnaast springen ook nog het ministerieel kabinet en de jongerenorganisaties van de politieke partijen in het oog.

Een analyse per tijdsblok (bijv. voor en na het mediaanjaar 1966) werd niet doorgevoerd, gezien de zeer ongelijke verdeling van de onderzoekspopulatie (zie tabel VII).

1.5.2. De leeftijd bij de aanvaarding van het eerste parlementair mandaat en bij de eerste volwaardige nationale ministeriële benoeming.

De carrière is begonnen. Hoe verliep ze nu verder? Enkelen hadden onmiddellijk al het ministerschap bereikt; anderen zouden nog een weinig geduld moeten opbrengen en voor nog anderen werd het een lange tocht naar de top. Vooreerst enkele leeftijdsdata. Drieëntachtig ministers deden hun intrede in het parlement tussen de 40 en de 50 jaar oud; 70 tussen de 30 en de 40 jaar. De gemiddelde intredeleeftijd bedraagt 40 jaar. Het gemiddelde debuut lag het laagst bij de socialisten (38,6 jaar) en het hoogst bij de VU (47,5 jaar).

Tweënnegentig ministers kregen een eerste volwaardige nationale ministerpost te beheren tussen de 40 en de 50 jaar; en 71 tussen de 50 en de 60 jaar. De gemiddelde leeftijd bedraagt hier 47,8 jaar. Het

jongst waren gemiddeld de christen-democraten (47,1 jaar) en het oudst de extra-parlementairen (55,6 jaar). Sommigen (nl. 30) hebben echter niet zo lang moeten wachten om in een regering opgenomen te worden, al waren zij dan nog geen volwaardig minister, maar wel minister-(onder)staatssecretaris, minister-adjunct of staatssecretaris (en dus zetlend in de ruimere regeringsraad). De gemiddelde leeftijd bij de eerste regeringsfunctie bedraagt dan ook 46,9 jaar.

1.5.3 De weg naar de top: de verschillende carrièretypes (14).

Welke zijn nu de wegen die door de politieke leiders werden gevolgd, alvorens ze tot minister werden benoemd? Er werden tien verschillende politieke carrièretypes weerhouden (zie tabel IV).

TABEL IV
De politieke carrièretypes van de ministers

	CD	Soc.	Lib.	VU	FDF/ RW	Ex.	Tot.
Legislatieve type	29	23	7	1	1		61
Syndicalistisch type	11	6	1				18
Partijleider	16	8	10		4		38
Federaal patroon	2	5	8				15
Lobbyist	8		2				10
Attaché-type	2	2	1			1	6
Professioneel type	9	3	4			6	22
Familiale basistype	2	2					4
Professioneel-legislatief type	2	3	3	1	1		10
Attaché-legislatief type		5					5
N	81	57	36	2	6	7	189

Het legislatieve type: de ministers van dit type volgden de weg van de wetgevende organen: van de gemeenteraad (soms schepencollege en burgemeesterschap) naar de provincieraad (soms bestendige deputatie) en zo verder naar het parlement (deze volgorde kan variëren). In het parlement ontplooiden ze een grotere activiteit dan hun meeste andere collega's. Zij werden fractieleider, commissievoorzitter, gingen deel uitmaken van het bureau van de Kamer of de Senaat en/of werden afgevaardigd naar internationale vergaderingen. Op deze wijze werden zij ministeriabel.

Het syndicalistisch type: in praktisch alle gevallen maakten de ministers van dit type hun entree in de politieke wereld via de christelijke of socialistische arbeidersbeweging. Via de banden van hun vakbond met

(14) Gedeeltelijk wordt hier gesteund op de carrièretypes, gebezigd door M.H. HODGES, a.w., blz. 146-149.

een politieke partij, verwierven zij een parlamentszetel. Verder klommen zij binnen de rangen van hun syndicale beweging op naar de top. Het was deze syndicale carrière die dit type toegang gaf tot de ministeriële elite en niet zijn eventuele legislatieve inzet.

De partijleider : dit type heeft — net zoals de federaal patroon (volgende type) — zijn ministeriële carrière in de eerste plaats te danken aan zijn machtspositie binnen een politieke partij. Vaak was hij reeds voorzitter van een partijpolitieke jongerenorganisatie, stapte van daar over naar de « upper-echelons » van de politieke partij en werd er nationaal secretaris, ondervoorzitter en meestal zelfs voorzitter van. Ofwel stond hij jarenlang aan het hoofd van de studiedienst van zijn partij. Met « federaal patroon » werden niet enkel de echte federatiebazen aangeduid, maar ook zij die de touwtjes van een machtige lokale afdeling van een partij in handen hadden.

De lobbyist : de lobbyist wendde zich meestal voor het eerst tot de politiek door toe te treden tot een niet syndicale drukkingsgroepering, waarbinnen hij naar de top zou klimmen. Door de banden van zijn drukkingsgroepering met een politieke partij, kwam hij in het parlement terecht en kreeg hij na een tijd een ministerportefeuille aangeboden. Het attaché-type : de ministers met zulk een carrièrepatroon dienden in het ene ministeriële kabinet na het andere, eerst gewoon als attaché of adviseur, het laatst als kabinetschef. Ofwel werden zij in een regering opgenomen als extra-parlementair minister, omwille van hun jarenlange ervaring met de ministeriële arbeid en de vele bewezen diensten, en werden nadien pas parlamentslid. Ofwel kwamen zij eerst in het parlement terecht, maar werden dan onmiddellijk tevens minister.

Het professionele type : de personen behorend tot dit type waren meestal hoogleraar, financieel expert of magistraat die zich op beroepsvlak onderscheiden hadden. In een groot aantal gevallen zetelden zij niet in het parlement voor hun eerste ministeriële benoeming, die juist een gevolg was van hun deskundigheid op een bepaald terrein.

Het familiale basistype : in deze categorie werden die ministers ondergebracht die hun « snelle » politieke carrière vooral te danken hadden aan de bekendheid van hun familie in de politieke kringen, doordat voorzaten van hen of zelfs hun vader (of moeder) politicus waren geweest. Zij beschikten m.a.w. over een soliede familiale « lanceerbasis ». Hiermee wordt echter hun competentie niet in twijfel getrokken. Het is weliswaar opmerkelijk dat na 150 jaar polyarchie het nepotistisch patroon nog steeds aanwezig is in de Belgische politiek — zij het in zeer geringe mate.

Het professioneel-legislatieve type : dit type is een mengvorm van het legislatieve en het professionele type. Het betreft hier ministers die zich

een reputatie opbouwden op professioneel vlak, maar daarnaast actief waren in het parlementair halfroond.

Het attaché-legislatieve type : evenals het voorgaande is ook dit een mengvorm van twee carrièretypes. Men begon als kabinetsmedewerker, maar stapte na een tijdje over naar het parlement, waar men zich liet opmerken.

Het legislatieve type en de partijleider overwogen duidelijk (tesamen 99 ministers). Daarna volgen het professionele type (22 ministers) en het syndicalistische type (18 ministers). Het familiale basistype (4 ministers) staat achteraan. In deze cijfers komt duidelijk de macht van de politieke partijen, de vakbonden (en mutualiteiten) en de technocraten in onze parlementaire democratie tot uiting.

1.6. *De bestendigheid aan de top (15).*

Gemiddeld keerde men drie keer als volwaardig nationaal minister weer in een tijdspanne van ongeveer 8 jaren. Effectief was men gemiddeld 4,7 jaar in volwaardig nationale ministeriële dienst. Hieruit blijkt duidelijk het typisch circulatiemodel van de Belgische ministeriële elite : de oude elite blijft gedurende lange tijd de machtsposities bezetten, maar aanvaardt een beperkte circulatie. Het is zelfs verantwoord eerder te spreken van een rotatie dan van een circulatie (althans op korte termijn), vermits dezelfde personen frequent opnieuw toetreden (16). In zekere zin vormt dit een correctief op het beeld van instabiliteit van de Belgische regeringen (17). In het parlement zetelden de ministers gemiddeld 22 jaren lang. Zij verlieten dit nationaal politiek forum gemiddeld 62,4 jaar oud. Maar daarmee was vaak hun openbaar optreden nog niet ten einde.

1.7. *De nafunctie.*

Welke functie(s) wist de Belgische naoorlogse minister nog naar zich toe te trekken na zijn laatste ministerportefeuille ? Het gaat hier over de belangrijkste nafunctie(s), of tussenfunctie(s) voor zij die bij het afsluiten van het onderzoek nog ministeriabel waren en dus mogelijkwijs in de toekomst nog zullen weerkeren als minister. Voor de anderen onder de gewezen ministers zal deze nafunctie wellicht defi-

(15) Bij de berekening van deze gemiddelden werden enkel die ministers betrokken die op de afsluitingsdatum van het onderzoek (28 november 1985) geen zitting meer hadden in het parlement en waarvan de nationale politieke carrière in de meeste gevallen dus als beëindigd kan worden beschouwd.

(16) W. DEWACHTER, *Crises macro-sociales et stabilité de l'élite*. (...) In : *Res Publica*, XXIV (1982), 2, blz. 324.

(17) *Ibid.*, blz. 319.

nitief zijn; voor hun jongere collega's misschien slechts voorlopig, in afwachting van een nog belangrijker benoeming. Let wel, het betreft hier nieuwe posities en geen functies die de minister reeds cumuleerde met zijn ministerieel ambt en die hij nadien verder bleef uitoefenen.

TABEL V
De nafunctie van de ministers*

	CD	Soc.	Lab.	VU	FDF/ RW	Ex.	Tot.
Voorzitter Kamer / Senaat	4	3	1				8
Parlementaire functie (buiten voor- zitter)	15	14	5	1	1		36
Gewoon parlementslid	5	3	3	1	2		14
Voor het eerst parlementslid	1	1					2
Internationale functie	8	3	4		1	2	18
Regionale functie		4	2		1		7
Partijvoorzitter	4	2	1				7
Zuifunctie	4	2	1				7
Provinciegouverneur	1	1	1				3
Burgemeesterschap	6	7	3				16
Kaderfunctie privé	5	1	1			1	8
Kaderfunctie overheidssector	1	1				1	3
Meerdere belangrijke nafuncties	7		3			1	11
Oppensioenstelling	3	5	1			1	10
Overleden	1	2	2			1	6
Nog steeds minister	11	7	8		1		27
Geen gegevens	5	1					6
N	81	57	36	2	6	7	189

* Het is natuurlijk nooit uitgesloten dat de ministers nog een andere, meer prestigieuze functie hebben uitgeoefend dan degene(n) hier vermeld, maar dat deze niet kon worden achterhaald.

Zesenzestig van de 189 bestudeerde ministers bleven ook na hun nationale politieke carrière nog een extra-parlementaire prestigieuze nafunctie uitoefenen: hetzij op internationaal vlak (vb. in de EG), hetzij op gedecentraliseerd niveau (als burgemeester van een grote stad of als provinciegouverneur), hetzij in de industriële of financiële wereld, de parastatale sfeer of in de zuil. Slechts een hele kleine minderheid hiervan (nl. 11) wist nog een heuse post-ministeriële carrière uit te bouwen en cumuleerde politieke topfuncties met beheersmandaten in de privé-sector of stapte van de ene topositie over naar een andere. Zij vormt de Belgische « Power Elite » (18). Een nog aanzienlijker deel van de ministers (74 in getal) bleven na hun regeringsloopbaan in het parlement een voorname rol spelen (soms in cumul met het partijvoor-

(18) Begrip ontleend aan C. Wright MILLS. *The Power Elite*. New York, University Press, 1956 (7de druk in 1971), blz. 3-4.

zitterschap). Nog anderen (10) gingen met pensioen of stierven vroegtijdig (6). En 27 ministers waren bij het afsluiten van de onderzoeksgegevens (28 november 1985) nog steeds minister. De stelling van Zapf dat « wie eenmaal een hogere positie heeft bekleed, niet diep valt », wordt hier duidelijk geconfirmeerd (19).

1.8. Voorlopig besluit.

Het democratiseringsproces van de Belgische ministeriële elite is duidelijk nog niet ver gevorderd. Het grote aantal ministers met een middenklasse-afkomst wijst er wel op dat dit proces reeds bezig is, maar de sociale stratificatie van de onderzoekspopulatie wijkt nog te zeer af van de algemeen maatschappelijke verdeling om deze elite volledig gedemocratiseerd te kunnen noemen. Hierbij dient onderstreept dat het hier dan nog om de meest beweegbare elitekern gaat, nl. de politieke elite (20). De onderzoeksresultaten van N. Delruelle-Vosswinkel (*Les Notables en Belgique*) wijzen trouwens in dezelfde richting, terwijl zij naast de politieke elite ook nog andere kernen heeft onderzocht, gecombineerd met een lage maatschappelijke uitsnijding (21). En niet alleen qua sociale afstamming werd zulk een incongruentie vastgesteld, ook qua studieniveau, geslacht en taalverhouding loopt de verdeling scheef t.o.v. het algemeen bevolkingspatroon.

Wat de politieke carrière van de Belgische ministers betreft, springen er duidelijk twee patronen in het oog: het legislatieve en het partijpolitieke carrièrepatroon. In een land met een lange parlementaire traditie en een sterke partijpolitiserings mag dit zeker geen verwondering wekken. Verder werd ook Zapf nog bijgetreden in zijn stelling dat, wie eenmaal tot de top heeft behoord, nadien niet veel zal dalen op de sociale ladder.

In het tweede deel van dit artikel zal nu een vergelijking worden gemaakt tussen dit carrièrepatroon en dat van de ministers uit de buurlanden Nederland, de Bondsrepubliek Duitsland en Frankrijk. Voor zover er tenminste reeds onderzoek werd naar verricht en de resultaten ervan ter beschikking zijn (22).

(19) W. ZAPF, *Wandlungen der deutschen Elite*. (...). München, 1965, blz. 168.

(20) Cf. W. Dewachter «Kerntheorie van de elite»: de politieke elite is de meest beweegbare kern; dit onder invloed van sociaal-economische structurele en sociale bewegingsveranderingen.

(21) N. Delruelle onderzocht nagenoeg alle bestaande elitekernen: de politieke, de ambtelijke, de diplomaten, het leger, de magistratuur, het bedrijfsleven, de hoge financiële kringen, de academici, de vrije beroepen, de kunstenaars, de syndicale leiders en de geestelijkheid. Wel sneed zij sommige kernen laag uit: een vakbondssecretaris rekent zij ook tot de elite.

(22) In onze buurlanden is nog meer elite-onderzoek gerealiseerd dan dat naar ministers. Maar dit is evenwel niet bruikbaar hier, omdat het over andere

2. Een proeve tot internationale vergelijking.

2.1. De sociale afstamming.

Het grote probleem bij het internationaal vergelijken van de sociale afkomst van de ministers vormen de verschillende bepalende indicatoren. Naast het beroep van de vader van een minister worden nog andere indicatoren gehanteerd, zoals positie, fortuin, relaties, de genoten vorming, de uitgeoefende functies van de vader; het al dan niet ingeschreven staan in jaarboeken van edelen en patriciërs; als tevens naast de sociale positie van de vader ook die van de grootvader (23). En verder is het mogelijk dat verschillend van auteur tot auteur en van werk tot werk hetzelfde beroep niet steeds bij dezelfde sociale klasse wordt ingedeeld. Door dit alles ontstaat er een scheeftrekking van de vergelijking, waarmee bij de interpretatie en de beoordeling van de gegevens terdege rekening dient te worden gehouden.

Zowel in het naoorlogse Nederland, Duitsland als Frankrijk stammen de meeste ministers uit de middenklasse. De Belgische ministers zijn vooral afkomstig uit de hoge burgerij, gevolgd door de middenklasse (wel kon er van heel wat ministers de sociale afstamming niet worden bepaald, wat het beeld enigszins kan vertekenen t.v.v. de hoge burgerij en t.n.v. de middenklasse). De hoge burgerij komt in Duitsland en Frankrijk op de tweede plaats. Voor Nederland is de juiste volgorde niet eenduidig te bepalen, daar hier de lage burgerij en de arbeidersklasse tesamen hoger scoren dan de hoge burgerij, wat nog niet insluit dat één van beide apart dit ook nog zou doen (maar hierover ontbreken de data). In al de vier landen zijn deze lagere sociale strata duidelijk ondervertegenwoordigd bij de regeringsleden. De ministers met een adellijke sociale afstamming zijn eveneens in gering aantal aanwezig, maar in vergelijking met de maatschappelijke stratificatie van die landen nog oververtegenwoordigd. Ook in onze buurlanden is het democratiseringsproces van de ministeriële elite dus nog niet ver gevorderd.

categorieën in de elite-opbouw gaat. In Nederland werd niet veel gepubliceerd over ministers, maar wel over parlementsleden (o.a. N. Cramer; H. Daalder); in Duitsland — naast de circulatie van Zapf — vooral over partijleidingen en parlementsleden (o.a. K. von Beyme, W. Kaltefleiter, F. Pfetsch); en voor Frankrijk is het onderzoek van M. Dogan en van P. Birnbaum over de Franse ministeriële en parlementaire elite internationaal bekend.

(23) M. DOGAN, Les filières de la carrière politique en France. In: *Revue française de Sociologie*, VIII (1967), 3, blz. 468.

M. DOGAN en M. SCHEFFER - VAN DER VEEN, Le personnel ministériel hollandais 1848-1958. In: *Année Sociologique*, VII (1967), blz. 103.

TABEL VI

De sociale afstamming van de ministers (1)

	Nederland (2) (1945-1958)	Duitsland (3) (1949-1960)	België (1947-1960)	Frankrijk (4) (1945-1984)	België (1947-1985)
Adel	2,7	4,5	6,7	1,4 (5)	4,2
Hoge burgerij	12	25	25,3	36,5	23,8
Middenklasse	54,7	47,7	17,3	37,1	21,6
Lage burgerij	17,3	4,5	6,7	13	9
Arbeidersklasse		4,5	8	5,9	10,6
Geen gegevens	13,3	13,6	36	6,1	30,7
%	100	99,8	100	100	99,9
N	75	44	75	491	189

(1) *Ibid.*, blz. 105-108.

H. SCHMIDT, Die Deutsche Exekutive 1949-1960. In : *Archives Européennes de Sociologie*, 1963 (IV), 1, blz. 176.

Zie ook K. von BEYME, *Die Politische Elite in der BRD*, 2de ed., München, 1974, blz. 42-43.

M. DOGAN, a.w., blz. 471.

B. GAITI, « Politique d'abord » : le chemin de la réussite ministérielle dans la France contemporaine. In : P. BIRNBAUM (ed.), *Les élites socialistes au pouvoir*. Paris, 1985, blz. 62.

(2) Het betreft hier alle ministers + staatssecretarissen geboren vanaf 1891, waarvan het merendeel voor het eerst deel uitmaakt van een regering na WO II.

(3) Het betreft hier enkel de Bundesminister.

(4) Het betreft hier zowel ministers, als staatssecretarissen, als onderstaatssecretarissen.

(5) Dit percentage bevat enkel de ministers van adellijke afkomst uit de periode 1945-1958. Voor de jaren nadien werd de adel bij de hoge burgerij geteld.

2.2. Het geslacht.

Van 1949 tot en met 1985 telde Duitsland acht vrouwelijke « Bundesminister » (België drie) (24). In Nederland werden er tijdens deze periode zes als volwaardig minister beëdigd (25). En Frankrijk heeft er tussen 1945 en 1981 vier gekend, waarvan er drie na 1970 werden benoemd (26). Ook in onze buurlanden wordt het de vrouw dus niet gemakkelijk toegestaan lid te worden van de ministeriële elite. Gebeurt het toch, dan is het ook daar in de « zachte sectoren ».

2.3. De socialisatie.

2.3.1. De schoolse vorming.

Net zoals hun Belgische collega's zijn ook bijna 3/4 van de Duitse « Bundesminister » tussen 1949 en 1960 (een trend die zich zeker

(24) K. von BEYME, a.w., blz. 23-24 (aangevuld met eigen cijfers).

(25) Eigen cijfers.

(26) J. BLONDEL, *Government ministers in the contemporary world*. London, 1985, blz. 33.

TABEL VII
De schoolse vorming van de ministers*

	<i>Duitsland</i> (1949-1960)	<i>België</i> (1949-1960)	<i>Frankrijk</i> (1959-1984)	<i>België</i> (1959-1984)
Lager Onderwijs	4,5	1,4	11	0,7
Middelbaar Onderwijs	15,9	2,7	9,1	4
Hoger Onderwijs buiten de Univer- siteit	9,1	10,8	12,1	16
Universitair Onderwijs	70,3	79,7	67,8	79,3
Geen gegevens		5,4		
%	99,8	100	100	100
N	44	74	264	150

* H. SCHMIDT, a.w., blz. 173.

Zie ook K. von BEYME, a.w., blz. 55-56.

B. GAITI, a.w., blz. 66.

doorzette tot 1969) en van de ministers en staatssecretarissen uit de Ve Franse Republiek — « la République des bons élèves » (27) — universitair geschoold (in de eerste plaats rechts- en economische studies). Alleen ligt in België het percentage universitair hoger (bijna 80 %). Op de tweede plaats komen in België en Frankrijk de afgestudeerden van de hogescholen buiten de universiteit; in de Bondsrepubliek echter de abiturienten. Bemerkt wel dat de relatieve aantallen ministers, afgestudeerd aan de lagere school, de middelbare school en de niet-universitaire hogescholen in Frankrijk alle drie rond de 10 % schommelen. Vergelijk dit met de lage score van de lagere en middelbare school in België. Van de Nederlandse naoorlogse ministers zijn er geen volledige cijfers voorhanden. Wel is geweten dat tot 1958 het merendeel universitair gevormd was (vooral doctor in de rechten, met als specialisatie publiek recht of politieke wetenschappen). Voorts was er ook een relatief groot aantal afgestudeerd in het hoger technisch onderwijs (uit de gehele periode 1947-1985 genoten slechts 3 Belgische ministers een hogere technische opleiding) (28).

2.3.2. De latere beroepsbezigheid.

Voor Nederland ontbreken ook hier weer de preciese data. Maar het gros van de Nederlandse ministers tussen 1945 en 1958 was advocaat, hoge ambtenaar, hoogleraar of ingenieur (29).

(27) P. ANTONI, J.D. ANTONI en R.G. SCHWARTZENBERG, *Les Ministres de la Ve République*, Paris, 1976, blz. 23.

(28) M. DOGAN en M. SCHEFFER - VAN DER VEEN, a.w., blz. 96-97.

(29) *Ibid.*, blz. 98-99.

TABEL VIII

De latere beroepsbezigheid van de ministers (1)

	<i>Duitsland</i> (1949-1960)	<i>België</i> (1949-1960)	<i>Frankrijk</i> (1959-1984)	<i>België</i> (1959-1984)
Ambtenaar	27,3	4,1	36	8
Vrij beroep (2)	15,9	35,1	13,3	28
Intellectueel beroep (3)	25	28,4	22,7	26
Zakenman (4)	15,9	8,1	4,5	4,7
Officier		2,7		
Kaderlid + bediende	11,3	20,3	22	32
Arbeider	2,3			0,7
Landbouwer	2,3	1,4	1,5	0,7
%	100	100,1	100	100,1
N	44	74	264	150

(1) H. SCHMIDT, a.w., blz. 175. B. GAITI, a.w., blz. 60.

(2) Advokaat, notaris, magistraat, e.a.

(3) Hoogleraar, leraar, journalist, ingenieur, e.a.

(4) Industrieel, beheerder van vennootschappen, zelfstandige.

Meer dan de helft van de Duitse ministers was ambtenaar of oefende een intellectueel beroep uit (deze laatste categorie zou tussen 1960 en 1969 nog aan belangrijkheid winnen) (30).

De professionele bezigheid van de Franse ministers verschilde grondig naargelang het regime. De IIIe Republiek (voor 1945) was er een van advocaten en geneesheren; de IVe (1945-1958) van advocaten en leraren; en de V^e (1958 tot 1981) wordt « la République des hauts fonctionnaires » genoemd (meer dan 1/3 van de ministers waren extra-parlementaire hoge staatsambtenaren). De verkiezingsoverwinning van de socialisten in 1981 bracht de lerarenrepubliek terug. Het aantal advocaten in de Franse regering is sedert 1959 gestadig blijven dalen (31).

Merk ook de evolutie in de Belgische ministeriële beroepentrits op (zie tabel VIII): de kaderleden + bedienden verdringen na 1960 de vrije beroepen van de eerste plaats (een categorie die zowel in Nederland, Duitsland als Frankrijk ondervertegenwoordigd is). Maar het opmerkelijkste verschil tussen België enerzijds en Frankrijk en Duitsland anderzijds is het geringe aantal ambtenaren in de Belgische ministeriële elite.

(30) K. von BEYME, a.w., blz. 59.

(31) P. ANTONI, J.D. ANTONI en R.G. SCHWARTZENBERG, a.w., Paris, 1976, blz. 27-29.

R. CAYROL en P. PERRINEAU, *Governing elites in a changing industrial society: the case of France*. In: M.M. CZUDNOWSKI (ed.), *Does who governs matter? (...)*. Northern Illinois University Press, 1982, blz. 93-95.

P. BIRNBAUM, *The heights of power*. (...). Chicago, 1982, blz. 32 en 144.

Tot zover deze cross-nationale sociografische vergelijking. Laten we nu de politieke loopbaan van de ministers nader comparatief belichten.

2.4. *Het patroon van promotie.*

2.4.1. *De start van de politieke carrière.*

Waar hebben de ministers uit onze buurlanden hun politieke carrière aangevat? Enkel van de Ve Franse Republiek zijn er preciese cijfers beschikbaar (zie tabel IX).

TABEL IX

De startplaats van de politieke carrière van de ministers*

	<i>Frankrijk</i> (1959-1984)	<i>België</i> (1959-1984)
Lokale en provinciale raden	17	23,3
Politieke partij	27,7	30,7
(Syndicale) drukkingsgroepering	13,6	20
Ministerieel kabinet	26,5	13,3
Parlement	11	9,3
Regering	4,2	3,3
%	100	99,9
N	264	150

* B. GAITI, a.w., blz. 69.

De twee meest in het oog springende startplaatsen van de Franse ministers zijn de politieke partij (waaronder inbegrepen de jongerenorganisaties, in de eerste plaats de katholieke jeugdorganisaties) en het ministerieel kabinet (de toegangspoort voor heel wat hoge staatsambtenaren die nadien minister werden). De lokale raden en de (syndicale) drukkingsgroeperingen werden in tegenstelling tot de Belgische situatie minder frequent gebruikt als springplank (32).

De Duitse ministers tot 1969 debuteerden daarentegen wel veelvuldig in een lokale of regionale raad (gemeenteraad of landdag) (33). Verder ook nog in belangengroeperingen (syndicaal en niet syndicaal) en in de jongerenorganisaties van de politieke partijen (34). Maar preciese cijfers ontbreken.

Over de Nederlandse ministeriële elite zijn hieromtrent geen gegevens gevonden.

(32) P. ANTONI, J.D. ANTONI en R.G. SCHWARTZENBERG, a.w., blz. 30-31.

(33) De bezettingsperiode (tot 1949) tijdens dewelke de nationale politiek uit de handen van de Duitsers werd gehouden, is hier niet vreemd aan.

(34) K. von BEYME, a.w., blz. 46-50 en 74.

2.4.2. *Het verdere verloop van de carrière.*

Om de verdere loopbaan van de Franse regeringsleden onder de Ve Republiek te kunnen beschrijven, dient een onderscheid te worden gemaakt tussen de parlementaire en extra-parlementaire ministers. Deze laatste groep bestond — zoals reeds vermeld — vooral uit hoge staats-ambtenaren, die ofwel onmiddellijk minister werden benoemd, ofwel eerst gedurende enkele jaren hun sporen gingen verdienen in één of meerdere ministeriële kabinetten. Na hun ministerschap kwamen de meeste van deze extra-parlementaire ambtenaren-ministers wel op in de parlements-verkiezingen, om alzo als het ware hun ministerambt nog post factum democratisch te laten legitimeren en hun politieke carrière te verlengen. De parlementaire ministers kunnen merendeels bestempeld worden als partijactivist of behorend tot het legislatieve type. In vergelijking met de Belgische ministeriële carrièretypes valt hier de quasi afwezigheid van het syndicalistische type op (35).

De meeste wetenschappelijke publikaties benadrukken ook het belang van de deelname aan het verzet onder W.O.II voor de Franse ministers (67,2 % van de ministers tussen 1959 en 1974 zaten in het verzet); een factor die bij hun Belgische collega's niet werd onderzocht.

Bondsministers zonder parlementaire ervaring waren in Duitsland eerder een zeldzaamheid (behoudens bij de aanvang van de republiek in 1949). Een lange parlementaire ervaring in de Bondsdag (gemiddeld 8 jaar) bood er juist vooruitzicht op (maar nog geen garantie voor) een nationale ministeriële carrière. Tesamen met dit parlementair mandaat werden dan meestal tevens hoge partijfuncties gecumuleerd. Het meest voorkomende Duitse ministerieel carrièretype (tot 1969) kan dus als een mengvorm van het legislatieve type met de partijleider omschreven worden (36).

Het merendeel van de Nederlandse ministers uit de naoorlogse jaren 1940 en 1950 waren daarentegen dan weer geen parlements lid (geweest) bij hun eerste ministeriële benoeming. Sommige werden het na hun ministeriële loopbaan. Dit verschijnsel hangt hier samen met de constitutionele onverenigbaarheid van het parlementair mandaat met een ministeriële functie. Vele Nederlandse ministers waren deskundigen uit de administratie en de academische wereld (37).

Verder nog enkele concrete cijfers : de gemiddelde leeftijd van de Franse ministers van 1959 tot 1974 bij hun eerste ministeriële benoeming bedroeg 50,4 jaar en die van de Duitse van 1949 tot 1960 56,9 jaar

(35) P. ANTONI, J.D. ANTONI en R.G. SCHWARTZENBERG, a.w., blz. 30-38. B. GAITTI, a.w., blz. 78. R. CAYROL en P. PERRINEAU, a.w., blz. 105-106.

(36) K. von BEYME, a.w., blz. 91-109.

(37) M. DOGAN en M. SCHEFFER - VAN DER VEEN, a.w., blz. 100-101.

(38). De overeenstemmende leeftijd van de Belgische ministers bedroeg respectievelijk 47,7 en 46,6 jaar (dus een relatief jonge elitestart).

2.5. *Het circulatiemodel van de ministeriële elites.*

De Nederlandse ministeriële elite (tot 1958) kenmerkte zich door een vlugge circulatie. Het grootste deel van de ministers maakte maar van één regering deel uit (België: rotatie binnen een langzame circulatie) (39). Wat de Duitse naoorlogse ministeriële elite betreft (tot 1969), mag er gesproken worden van een grote stabiliteit en dus een trage circulatie (een langzame afvloeiing en penetratie) (40). Voor de periode 1949-1961 kwam Zapf tot het circulatiecijfer van 21 positiewisselingen (41). En ook zowel de IVe als de Ve Republiek in Frankrijk werden gekenmerkt door een tamelijke stabiliteit van het ministerieel personeel. De aanwezigheid in een regering kon continu zijn (langzame circulatie zonder veel rotatie) (Ve Republiek) of discontinu (rotatie) (IVe Republiek). Frankrijk staat hiermee tussen Duitsland en België in (42).

2.6. *De nafunctie.*

En wat na de laatste regeringsfunctie? De meeste Franse excellenties bleven politiek actief (zie tabel X): ze keerden terug naar het parlement (voor vele ambtenaren-ministers was het dus zelfs de eerste keer dat ze zitting kregen in het parlement) en werden fractievoorzitter, commissievoorzitter of maakten deel uit van één van de bureaus van beide assemblees; anderen hielden zich enkel nog bezig met lokale politiek of gingen topposities bezetten in de partijrangen (zonder in het parlement te zetelen). Een groot deel van de ambtenaren-ministers keerden terug naar de publieke of parastatale sector om daar de hoogste functies waar te nemen. Slechts weinigen, zowel uit de IVe als uit de Ve Republiek, stapten over naar de financiële of industriële wereld. Speciale vermelding verdient hier ook nog de Constitutionele Raad, die een groot aantal van zijn leden recruteert onder gewezen ministers. En tijdens de IVe Republiek gingen ook heel wat ministers na hun laatste regeringspost in diplomatieke dienst (43).

(38) P. ANTONI, J.D. ANTONI en R.G. SCHWARZENBERG, a.w., blz. 37. H. SCHMIDT, a.w., blz. 171.

(39) M. DOGAN en M. SCHEFFER - VAN DER VEEN, a.w., blz. 123-125.

(40) K. von BEYME, a.w., blz. 151-161.

(41) W. ZAPF, a.w., blz. 120-121.

(42) M. DOGAN, a.w., blz. 490. P. ANTONI, J.D. ANTONI en R.G. SCHWARZENBERG, a.w., blz. 57-59.

(43) *Ibid.*, a.w., blz. 61-63.

P. BIRNBAUM, a.w., blz. 61-64.

TABEL X
De nafunctie van de ministers (1)

	<i>Frankrijk</i> (1959-1984)	<i>België</i> (1959-1984)
Parlementaire functie (2)	45,8	54
Lokale of partijfunctie (3)	20	6
Verlaten de politiek	16,7	19
Nog steeds regeringslid (4)	10	19
Overleden tijdens ministerschap	7,5	2
%	100	100
N	120	100

- (1) De gegevens in de tabel slaan niet op de belangrijkste nafunctie, maar op de eerstvolgende functie na het laatste ministerieel mandaat.
 (2) Terugkeer naar het parlement na de laatste ministerpost (data stopgezet op 27 mei 1974).
 (3) Zonder nog een parlementair mandaat uit te oefenen.
 (4) Op 27 mei 1974.

Merk op dat meer dan de helft van de Belgische ministers na hun laatste ministerieel mandaat in het parlement actief bleven (tegenover 46 % van de Franse ministers), terwijl 1/5 van de Franse ministers zich op de lokale politiek gingen toeleggen of een extra-parlementaire hoge partijfunctie uitoefenen (tegenover slechts 6 % van de Belgische ministers). Het grootste aantal Duitse ministers (tot 1969) bleef ook na de laatste regeringsfunctie in de Bundestag actief en bekleedde er de hoogste posities. Anderen gingen in diplomatieke dienst, of stapten over naar de top in drukkingsgroeperingen, of (slechts weinigen) naar de industrie en de financiële wereld. Nog anderen gingen met pensioen. Preciese data ontbreken echter (44).

3. Besluit.

Naast gemeenschappelijke kenmerken (de hoge burgerij- of middenklasse-afkomst, de universitaire vorming, de ongelijke maatschappelijke kansen voor man en vrouw) lopen de socio-economische samenstelling en het promotiepatroon van de naoorlogse ministeriële elite in België, Nederland, de Bondsrepubliek Duitsland en Frankrijk op vele punten toch duidelijk uiteen. Niettegenstaande deze vier landen aan mekaar grenzen. Eén van de opvallendste verschilpunten is voorzeker het gewicht van de ambtelijke component in de samenstelling van de

(44) K. von BEYME, a.w., blz. 147-150.

ministeriële elite in onze buurlanden, waar deze in België verwaarloosbaar klein is. Mogelijke verklaringen voor deze verschillen werden hier en daar aangegeven, maar dienen nog verder te worden getoetst. Om er maar enkele te noemen : de eigen specifieke, constitutioneel bepaalde straaitsstructuur (bvb. de grondwettelijke onverenigbaarheid in Nederland van het parlementair mandaat met een ministeriële functie), de eigen historische achtergrond (bvb. de bezetting door de geallieerden van Duitsland tot 1949).

Het onderzoek naar de Belgische ministeriële elite en het gebrek aan data met betrekking tot bijvoorbeeld Nederland hebben nogmaals het bewijs geleverd van de technische moeilijkheden waarmee eliteresearch te kampen heeft. Maar dit onderzoek en de studies in Frankrijk en de Bondsrepubliek tonen aan dat het niet een onmogelijke opgave is de noodzakelijke gegevens te vergaren om van daaruit te komen tot een verklaring van de verschijnselen en de gebeurtenissen. Een fase waar het elite-onderzoek nog grotendeels moet aan toe komen.

Summary : The Belgian ministerial career pattern. An international comparison.

The sociography of the Belgian post-war minister is characterized by an upper middle-class or middle-class origin, a French-speaking and male preponderance and a university-education. The most frequent professional occupations are lawyer, professor and executive.

The political career which led to a ministerial post, went in the first place through the legislative body (city-council, county-council and parliament) (the legislative type) and in the second place through the political parties (the national and district-party-leader). After their ministerial career 39 % of the ministers played a promine part in the parliament ; 35 %, however, prosecuted an extra-parliamentary and prestigious « after-function ».

The Belgian ministerial career pattern bears some resemblances to the Dutch, German and French career pattern, but also many differences. The most outstanding difference is the importance of the bureaucratic component in the structure of the ministerial elite in those three countries, where in Belgium this is not very important.

